

УДК 327.3(73)

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2021.36.24>

ГЛОБАЛЬНЕ ЛІДЕРСТВО США В РОЗМІНУВАННІ ТА ЗНИЩЕННІ ОЗБРОЄНЬ

Ірина Дужа

*Білоцерківський національний аграрний університет,
факультет права та лінгвістики, кафедра соціально-гуманітарних дисциплін
бульвар 50-річчя Перемоги, 96, 09100, м. Біла Церква, Київська область, Україна*

Людмила Мельник

*Білоцерківський національний аграрний університет,
факультет права та лінгвістики, кафедра соціально-гуманітарних дисциплін
бульвар 50-річчя Перемоги, 96, 09100, м. Біла Церква, Київська область, Україна*

Проблема розмінування та утилізації озброєння гостро стоїть перед усіма членами міжнародного співтовариства. Цей процес доволі затяжний та затратний, тому не кожна країна, що постраждала свого часу від збройного конфлікту, може власноруч розмінувати свої території, утилізувати стару зброю та захистити свої військово-збройні споруди. У статті аналізується роль Сполучених Штатів щодо допомоги та фінансування процесу розмінування та знищення залишкового, звичайного озброєння. Америка є домінантною частиною цього процесу по всьому світі завдяки своїй фінансовій могутності та партнерській співпраці.

Сполучені Штати – це найбільший у світі фінансовий спонсор глобальної допомоги зі знищення звичайних озброєнь, що сприяє міжнародному миру та безпеці за рахунок усунення гуманітарних небезпек, пов'язаних з наземними мінами та боеприпасами в країнах, що пережили конфлікт. Вашингтон співпрацює з державами по всьому світі задля зменшення доступності надлишкового озброєння, стрілецької зброї та легких озброєнь і боеприпасів.

Наявність у США програми зі знищення звичайних озброєнь вказує на занепокоєність Сполучених Штатів щодо безпеки постконфліктних громад і, передусім, намір створити умови для відновлення та розвитку даних громад.

Після закінчення холодної війни величезна кількість зброї та боеприпасів, накопичених у багатьох країнах світу, стала загрозою для людей у багатьох країнах, їхніх сусідів та більшості світу в цілому, включаючи США, їхніх союзників та торгових партнерів. Сюди входить зброя колишнього Радянського Союзу або країн, які придбали або успадкували боеприпаси під час їхніх незалежницьких воєн, таких як Ангола чи Боснія і Герцеговина, або неодноразово брали участь у регіональних конфліктах, таких як Лівія.

Україна продовжує вирішувати проблему величезної кількості звичайної зброї та боеприпасів, яку вона успадкувала після розпаду Радянського Союзу тридцять років тому. Більшість із цих боеприпасів є надлишковими, старіють, потенційно нестійкі та більше не придатні для використання. Вони становлять значну загрозу безпеці у тому числі через розповсюдження як у внутрішньому, так і в регіональному та глобальному масштабах.

Ключові слова: Сполучені Штати, боеприпаси, звичайне озброєння, розмінування, американські програми, фінансова допомога, стабільність, безпека, тихоокеанський регіон, Центральна Азія.

Постановка проблеми. Безпековий вимір глобальної політики зосереджений не тільки на виготовленні зброї, нових технологій, а й на вмінні правильно утилізувати застаріле, надлишкове озброєння та розмінувати території, що постраждали від збройних конфліктів. Це завдання є одним з основних, адже на таких територіях проживають маси людей, котрі кожного дня, ризикуючи своїм життям, рухаються своєю місцевістю.

Головне завдання міжнародної спільноти – це забезпечити такі території та звільнити їх від закладеного озброєння, що не здетонувало.

Цій проблемі присвячено велику кількість статей, монографій та дискусій, серед яких особливої уваги заслуговує монографія І.А. Дужої «Еволюція Азійсько-Тихоокеанського регіону: інтеграційний та безпековий вимір» [7], праці С.О. Шергіна, котрий широко розкриває зміст та проблеми гегемонії Сполучених Штатів в АТР [8; 9].

Починаючи з 1993 року Сполучені Штати інвестували понад \$ 4,0 млрд в безпечне знешкодження наземних мін та вибухонебезпечних боєприпасів, у забезпечення охорони надлишкової стрілецької зброї, легких озброєнь та боєприпасів і безпечну її утилізацію в більш ніж у 100 країнах, у результаті чого США стали найбільшим у світі фінансовим спонсором у сфері знищення та утилізації озброєнь. У 2020 році Сполученими Штатами було профінансовано знищення звичайних озброєнь в 49 країнах на суму понад \$ 259 млн.

Америка фінансує не тільки програми утилізації та знищення зброї, а й програми управління збройними запасами по всьому світі, котрі спрямовані саме на скорочення кількості зброї та боєприпасів з метою запобігання їх переспрямуванню терористам та іншим дестабілізуючим суб'єктам.

Одна з таких домінуючих програм – це Сили швидкого реагування (QRF). Ця програма гнучка, вона дозволяє надавати країнам допомогу в надзвичайних ситуаціях на основі екстреного реагування як для запобігання катастрофічному вибуху, так і для управління наслідками такого вибуху.

Задля безпеки населення Сполучені Штати впровадили Програму освіти з питань ризику вибухонебезпечних боєприпасів, котра вберегла велику кількість людей від травм, також країна фінансує Службу допомоги віцілим, яка надає медичні та реабілітаційні послуги людям, що постраждали від мін та боєприпасів.

Уряд США проводить тісну співпрацю з Міністерством оборони і Агентством США з міжнародного розвитку. Певний вплив на Держдепартамент США справила і пандемія COVID-19.

Основна програма Департаменту – це знищення ядерної зброї (CWD) для безпеки та стабільності за кордоном. Вашингтон був і є найбільшим міжнародним донором CWD, він також надає підтримку гуманітарним протимінним діям (HMA), фізичній безпеці та запасів управління (PSSM), чия діяльність пов'язана з понад 100 країнами починаючи з 1993 року.

Кожна країна, що перебувала в конфліктній ситуації, отримала підтримку та допомогу з боку Америки. У серпні 2020 року Держдепартамент США надав підтримку Лівану: було модернізовано склад боєприпасів Першого артилерійського полку Ліванських Збройних Сил, що фінансується США, для зменшення ризику катастрофічного вибуху в регіоні.

У Колумбії Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) Фонду жертв війни Ліхі (LWVF) підтримало неурядову організацію (NGO) Arcangeles щодо збільшення доступу до якісних реабілітаційних послуг зі сприяння соціальній інтеграції, посиленню послуг з фізичної реабілітації через спортивні заходи для людей, що постраждали від збройних конфліктів.

У Камбоджі протягом 2020 року відбувалося навчання Тихоокеанських сил морської піхоти США (MARFORPAC) у партнерстві з Королівськими камбоджійськими збройними силами, що провели заходи з підготовки тренерів HMA (HMA train-the-trainer (TTT)) для розвитку національного потенціалу.

Активно функціонує міжвідомча переносна система протиповітряної оборони (The Interagency Man-Portable Air Defense Systems (MANPADS)), котра організувала та підтри-

мала навчальні семінари з розпізнавання MANPADS шляхом використання віртуальних тренінгів для допомоги іноземним службовцям, що працюють у сфері безпеки та протидії розповсюдженню систем озброєння. Дана програма дозволила підготувати понад 50 представників трьох країн Близького Сходу та Північної Африки.

У Зімбабве Сполучені Штати провели просвітницьку роботу з вибухонебезпечних боєприпасів (EORE), уряд тримав зв'язок із громадою, одночасно повідомляючи щодо пандемії COVID-19.

Державний департамент, Міністерство оборони та USAID працюють спільно з іноземними урядами, приватними компаніями, міжнародними організаціями та неурядовими організаціями з метою зменшення надлишкових запасів SA/LW та звичайних боєприпасів (включаючи ПЗПК), впроваджуючи найкращі практики щодо PSSM на місцях зберігання звичайної зброї.

Відділ державної підтримки для CWD має триєдину мету:

- посилити безпеку США та міжнародної влади шляхом знищення та захисту SA/LW, включаючи ПЗПК (MANPADS), протидії ризику розповсюдження для терористів, повстанців та інших недержавних суб'єктів;
- поліпшити стабільність та процвітання шляхом очищення ERW та повернення земель до продуктивного використання;
- формувати довіру та поглиблювати стосунки з ключовими партнерами для прискорення досягнення більш широких цілей зовнішньої політики США.

Надійні стандарти виконання проєктів, вдосконалені стратегії моніторингу та оцінки, а також всебічний процес планування програм спрямовують рішення PM/WRA та сприяють притягненню до відповідальності партнерів-виконавців.

Програми CWD істотно підтримують пріоритети зовнішньої політики США. Крім того, ці програми допомагають захистити життя та засоби до існування цивільних осіб, щоб вони могли безпечніше жити у своїх країнах.

У 2020 році LWVF у партнерстві з програмою USAID «Жертви тортур» та PM/WRA підтримали програму під назвою Okard («Можливість») у Лаосі. Запроваджений World Education Inc., Okard надає фінансову та технічну допомогу Міністерству охорони здоров'я з метою реалізації стратегії реабілітації та збільшення доступності фізичної реабілітації, включаючи послуги допоміжних технологій на рівні первинної медичної допомоги. Okard також підтримує Міністерство праці та соціального захисту населення у впровадженні в країні закону та політики щодо інвалідності. Проєкт підтримує зусилля уряду та неурядових партнерів щодо усунення бар'єрів для інклюзії.

Станом на грудень 2020 року координатори CBID залучили понад 3 800 людей до заходів з підвищення обізнаності громадськості щодо інклюзії інвалідів; провели первинні скринінги для понад 1 200 осіб, які скористались послугами реабілітації; у програмі ведення справ для полегшення доступу до послуг на основі рівня їх функціонування та соціально-економічного статусу взяли участь 244 людини.

Того ж року LWVF надав понад 13 мільйонів доларів на підтримку реабілітації жертв конфлікту в 19 країнах. Натепер LWVF надав близько 312 мільйонів доларів США для допомоги більш ніж 50 країнам, включаючи Бірму, Колумбію, Грузію, Лаос, Таджикистан та Україну [1].

Навчальний центр департаменту оборонного гуманітарного розмінування (HDTC) у Форт-Лі, штат Вірджинія, є складовою частиною Агентства співробітництва з питань оборонної безпеки (DSCA). HDTC навчає та готує військові сили США та міжнародних партнерів для нарощування потенціалу країн-партнерів щодо сухопутного та підводного

знешкодження НБО та PSSM. Обов'язки HDTC включають перевірку планів та бюджетів проектів НМА, а також моніторинг та оцінку глобальної діяльності НМА за кордоном, що фінансується за кордоном.

Крім того, центр надає підтримку в управлінні програмами навчання з нарощування потенціалу та технічної допомоги для програм протимінної діяльності та PSSM, якими керують Об'єднані Командування Збройних Сил: Африканське Командування, Центральне Командування, Європейське Командування, Індо-Тихоокеанське Командування та Південне Командування. Персонал HDTC надає набір інструментів та знань для проведення PSSM, очищення від наземних мін, вибухів та знешкодження НПО у партнерстві з іншими державними та не державними організаціями. Бенефіціарами з нарощування потенціалу є молодші військові офіцери, унтер-офіцери та державні службовці, котрим доручено проводити операції з протимінних дій. Також центр виконує проекти протимінної діяльності для підвищення кваліфікації керівників протимінних заходів та персоналу міністерського рівня. Ці проекти включають лекції та практичні семінари з правових, політичних та програмних тем на оперативному та стратегічному рівнях.

Існує також програма досліджень та розробок США з гуманітарного розмінування (HD R&D), що базується у Белвуарі, штат Вірджинія. Вона розробляє, демонструє та затверджує нові технології виявлення та знешкодження мін та UXO. Програма використовує швидкий процес розробки, який зосереджений на перетворенні комерційного обладнання у технології розмінування.

У 2020 році HD R&D провели випробування та оперативні оцінки в Афганістані, Анголі, Боснії та Герцеговині, Камбоджі, Чилі, Колумбії, Іраку, Косово, Лівані, Палау, Соломонових островах, Шрі-Ланці, Сирії, Таїланді, Україні, В'єтнамі, Західному березі та Зімбабве. З 1995 р. технології HD R&D очистили понад 80 мільйонів квадратних метрів (19 768 акрів) території та вилучили і знищили приблизно 227 600 мін та UXO. Програма запровадила технології на підтримку 239 оперативних цілей у 43 країнах.

Фінансування програми та стратегічний нагляд провадить заступник помічника міністра оборони з питань стабільності та гуманітарних питань, що координує роботу з офіцерами НМА Командувань Збройних Сил та прем'єр-міністром Державного департаменту США.

Починаючи з 1970 року терористи вразили десятки цивільних літаків переносними системами протиповітряної оборони (MANPADS), які часто називають ракетами з плечовим обстрілом. Незаконне передавання MANPADS терористам, злочинним організаціям та повстанцям викликає занепокоєння у всьому світі.

Державний департамент США очолює Міжвідомчу оперативну групу MANPADS (MTF), яка зосереджена на захисті цивільної та військової авіації. MTF було сформовано у 2006 році у відповідь на Директиву Президента про національну безпеку 47 (NSPD-47), яка спрямовувала на створення всеосяжної стратегії авіаційної безпеки для керівництва урядом США у боротьбі із загрозами для авіації, що еволюціонують. MTF координує комплексний підхід для протидії незаконному розповсюдженню ПЗПК (MANPADS) та зменшення загрози від терористичних груп і недержавних суб'єктів. У MTF бере участь низка урядових елементів США, включаючи міністерства оборони, транспорту, національної безпеки та розвідувальну спільноту.

ПЗПК (MANPADS) були вперше розроблені в 1960-х роках, щоб допомогти законним збройним силам захищатися від повітряних атак. Однак у руках терористів, злочинців ПЗПК (MANPADS) становлять серйозну загрозу для комерційних та військових літаків у всьому світі. Недержавні суб'єкти отримують ПЗПК (MANPADS) із багатьох джерел,

включаючи регіональні чорні ринки та державних спонсорів. Починаючи з 2011 року жорстокі екстремісти розграбували тисячі ПЗПК (MANPADS) та іншої передової звичайної зброї з державних запасів у Лівії, Сирії та Ємені.

Щоб запобігти незаконному розповсюдженню ПЗПК (MANPADS) у майбутньому, МТС у співпраці з Відділом управління програмами РМ/WRA здійснює програму CWD. MTF надає допомогу CWD країнам у забезпеченні захисту наявних запасів та знищенні надлишкових, непридатних до використання або застарілих боєприпасів та ПЗПК (MANPADS). Натепер програми MTF CWD ліквідували понад 41 000 ПЗПК та протитанкових керованих ракет ПТУР (ATGM), які становлять загрозу у всьому світі.

MTF продовжує очолювати сили з міжнародної та багатосторонньої координації, пов'язані зі знищенням ПЗПК (MANPADS) та ПССМ (PSSM) у Європі, Африці, Південній Америці та на Близькому Сході. Відповідно до Вассенаарської угоди понад 40 країн погодилися вжити заходів з контролю експорту для припинення незаконної передачі ПЗПК (MANPADS). MTF також розширює співпрацю з Організацією американських держав (OAS), Міжнародною організацією цивільної авіації, НАТО та іншими міжнародними організаціями з метою припинення незаконних передач та посилення дотримання міжнародних режимів щодо розповсюдження ПЗПК (MANPADS).

У 2020 році MTF забезпечив віртуальне та очне навчання для понад 550 осіб з 22 країн. Крім того, Адміністрація транспортної безпеки у координації з MTF провела 75 глобальних навчальних програм ПЗПК (MANPADS) та базові навчальні програми з авіаційної безпеки.

Після закінчення холодної війни величезна кількість зброї та боєприпасів, накопичених у багатьох країнах світу, стала загрозою для громадян багатьох країн, їхніх сусідів та населення більшості світу в цілому, включаючи США, їхніх союзників та торгових партнерів. Сюди входить зброя колишнього Радянського Союзу або країн, які придбали або успадкували боєприпаси під час їхніх незалежницьких воєн, таких як Ангола чи Боснія і Герцеговина, або неодноразово брали участь у регіональних конфліктах, таких як Лівія.

Ці звичайні боєприпаси, які часто перевищують поточні потреби країн у національній безпеці, є предметом незаконної торгівлі зі злочинцями та терористами, а також використовуються у збройних конфліктах, наприклад, на Близькому Сході та в Сахелі. Навіть відносно процвітаючі демократії, такі як Колумбія, Мексика та Філіппіни, мають загиблих від рук важкоозброєних партизанських груп та великих бандформувань, які мають зброю військового класу. На додачу до цього стан застарілих боєприпасів на складах багатьох урядів іноземних держав погіршується до такої міри, що може спричинити катастрофічні наслідки: загибель мирних жителів, пошкодження інфраструктури, погіршення військової готовності – і подекуди вплинути на політичну стабільність. Американська програма CWD спочатку була зосереджена лише на гуманітарних протимінних діях, але згодом вона розробила цілісний підхід до підвищення здатності їхніх партнерів керувати запасами своєї зброї та боєприпасами, включаючи ПЗПК (MANPADS), які становлять загрозу для світової авіації.

Щоб допомогти запобігти незаконному розповсюдженню, уряди повинні підтримувати високі стандарти фізичної безпеки та управління запасами (PSSM) щодо своєї зброї та боєприпасів. Це вимагає частого моніторингу запасів, регулярної підготовки кваліфікованих експертів, модернізації та технічного обслуговування об'єктів та довгострокового планування інфраструктури, ресурсів та закупівель, пов'язаних зі зброєю та боєприпасами. Діяльність, пов'язана з PSSM, включає:

– проведення оцінки ризиків місць зберігання зброї та боєприпасів;

- ремонт, модернізацію та підтримку фізичної інфраструктури на місцях зберігання зброї та боєприпасів;
- розробку ефективних систем звітності та інвентаризації, щоб ускладнити корупціонерам незаконну передачу зброї терористам, наркоторговцям, злочинним угрупованням та іншим дестабілізуючим учасникам;
- навчання служб безпеки кращих практик та міжнародних стандартів, що стосуються управління зброєю та боєприпасами;
- модернізацію процесів та платформ управління зброєю та боєприпасами;
- проведення нагляду за боєприпасами;
- знищення надлишків та/або застарілих запасів.

Це допомагає країнам-партнерам розробляти та впроваджувати комплексні плани з будівництва безпечніших складських приміщень, поліпшення звітності, покращення транспортних процедур, навчання персоналу найкращих практик техніки зберігання та знищення нестабільних та надлишкових боєприпасів. Від Африки до Південної Америки та від Близького Сходу до Тихоокеанських островів ці заходи забезпечують безпеку цивільного населення та інфраструктури, одночасно відмовляючи сумнівним акторам у доступі до зброї та боєприпасів, а також посилюють спроможність країн-союзників захищати свої боєприпаси та керувати ними. Цей широкий спектр діяльності CWD – від гуманітарного розмінування до знищення стрілецької/легкої зброї та PSSM – свідчить про вагомий іноземний внесок США людям у всьому світі, щоб вони могли «ходити по землі безпечно».

Під час війни у В'єтнамі на Лаос було скинуто два мільйони тон вибухівки. Приблизно через п'ять десятиліть залишки цього конфлікту все ще вбивають: приблизно 20 000 людей загинули або постраждали після закінчення війни.

Бусовача, невеликий муніципалітет Боснії та Герцеговини, зіткнувся з основною проблемою ВПВ: більше 30 квадратних кілометрів її земель була нашіптована мінами та ВВВ у результаті війни, яка закінчилася більше 25 років тому. Незважаючи на те, що мир був досягнутий, багато людей безпеки не відчували. Міни, ВЗВ та постійний страх перед цими предметами заважали жителям вільно пересуватися, обробляти землю, збирати деревину чи розводити тварин. Ця діяльність життєво необхідна для підтримки засобів до існування громадян у цій сільській частині країни.

Програми CWD діють і в Африці, де допомагають створити умови для тривалої безпеки та економічного зростання, зменшуючи доступність компонентів SA/LW та IED, що використовуються терористами та екстремістськими угрупованнями. Реалізатори CWD також маркують іноземну державну зброю з метою відстеження та проводять навчання з управління запасами для підвищення підзвітності та запобігання втраті або викраденню боєприпасів. Тим часом забруднення мінами у багатьох африканських країнах заважає безпеці та соціально-економічному зростанню місцевого цивільного населення. Дорога до школи та назад, до джерел води та об'єктів сільського господарства часто обмежуються підозрілими або підтвердженими небезпечними зонами (SHA/CHA).

З 1993 року американські програми CWD надали допомогу понад 509 мільйонів доларів 37 африканським країнам для сприяння побудові миру та економічному зростанню.

Після більш ніж сорокарічного конфлікту, який закінчився у 2002 році, відновлюється держава Ангола. Вона продовжує залишатися однією з найбільших у світі країн, що постраждали від наземних мін та НВБ, оскільки на кінець 2019 року залишилось понад 88 мільйонів квадратних метрів (21 755 акрів) забруднених земель.

У 2020 році програми CWD розширили діяльність НМА у провінціях Біе, Куандо Кубанго та Моксико, продовжуючи підтримувати програми PSSM, які насамперед посилювали контроль поліції над зброєю.

З 2007 по 2020 рік Сполучені Штати виділили понад 1 мільйон доларів на діяльність CWD в ЦАР.

Сполучені Штати надали допомогу службі ООН з питань протимінної діяльності (ЮНМАС), котра готувалась надавати допомогу у зміцненні потенціалу Збройних сил Центральної Африки для знищення застарілої зброї та боєприпасів, зібраних у межах національної програми роззброєння, демобілізації та реінтеграції.

Чад є ключовим транзитним пунктом для незаконної зброї, що надходить до Лівії та з неї, а також пунктом призначення зброї, незаконно вивезеної із Судану в східний Чад. Програми CWD допомагають уряду Чаду забезпечити збереження запасів зброї та боєприпасів у безпеці та належному стані, оскільки військові Чаду продовжують докладати значних зусиль за підтримки США для протидії загрозам з боку екстремістів.

З 1998 по 2020 рік Сполучені Штати інвестували в Чад понад 18 мільйонів доларів для знищення надлишкової кількості SA/LW та боєприпасів, поліпшення PSSM та ліквідації наземних мін.

Щодо Східної провінції Демократичної Республіки Конго (ДРК), то там продовжують страждати від напружених боїв між недержавними суб'єктами та урядовими силами. Незаконне розповсюдження SA/LW та боєприпасів сприяє ескалації боротьби, що призводить до переміщення населення, забруднення ВПВ та відсутності економічного розвитку. Конфлікт також загострює кризи в галузі охорони здоров'я, коли медичні працівники та гуманітарна допомога не можуть регулярно безпечно отримувати доступ до районів конфлікту.

У 2012 році Гвінея-Бісау оголосила себе вільною від усього відомого забруднення мінами за сприяння CWD зі Сполучених Штатів.

Африканський Союз, згідно з його Ініціативою з управління боєприпасами, спонсорував оцінку запасів Малаві в 2018 році, яка виявила прогалини в заходах безпеки та наявність застарілих боєприпасів. На підставі цієї оцінки у 2019 та 2020 роках Сполучені Штати знищили надлишок боєприпасів та модернізували фізичну інфраструктуру, щоб запобігти диверсіям та вибухам.

Програма CWD США допомагає малійським силам безпеки захищати свою зброю від злочинців та терористів, одночасно зміцнюючи їхню здатність ефективно управляти запасами. У 2020 році різко зросло насильство, включаючи напади на малійські склади боєприпасів.

З 2015 по 2020 рік Сполучені Штати інвестували в Малі понад 6,4 мільйона доларів для поліпшення PSSM своїх боєприпасів.

Нігерія є ключовим партнером у регіональній та міжнародній діяльності з боротьби з тероризмом, включаючи Сахель G5, багатонаціональну об'єднану оперативну групу Нігерії та багатовимірну інтегровану місію стабілізації ООН у сусідньому Малі.

«Аль-Шабааб» залишається значною загрозою безпеці, стабільності та процвітання Сомалі. Група контролює територію на півдні та в центральній частині Сомалі. В арсеналі «Аль-Шабааб» багато зброї, яка була взята з урядових запасів, що підкреслює необхідність поліпшення безпеки та підзвітності контрольованої урядом зброї та боєприпасів. Широкий обіг SA/LW та боєприпасів, у тому числі з Ємену, дає можливість «Аль-Шабааб» та іншим недержавним суб'єктам здійснювати напади та продовжувати дестабілізувати Африканський Ріг. Крім того, «Аль-Шабааб» збирає вибухівку з незабезпечених і покинутих сховищ боєприпасів, щоб створити СВУ.

Зусилля CWD зосереджуються на розбудові потенціалу у федеральному уряді сил безпеки Сомалі для належного управління своїми запасами зброї, особливо в південно-центральної частині Сомалі, де найвищий ризик незаконного вторгнення. З 2016 року США також підтримують мобільні групи з видалення зброї та боєприпасів.

З 1998 по 2020 рік Сполучені Штати інвестували понад 33 мільйони доларів у програми CWD в Сомалі для PSSM, скорочення запасів ПЗРК, НМА та інші програми для сприяння стабільності.

Більшість забруднень наземними мінами та ВПВ у Південному Судані виявлено в Центральній, Східній та Західній Екваторії, Джонглі, Юніті, Верхньому Нілі та Західному Бахр-Ель-Газалі. Забруднення ВПВ перешкоджає доставці гуманітарної допомоги та створює фізичну загрозу для цивільного населення. Крім того, вільний SA/LW продовжує загрожувати громадам по всій країні та ставить під загрозу безпеку в усьому регіоні.

Після здобуття незалежності Південного Судану, з 2011 по 2020 рік, Сполучені Штати інвестували понад 16 мільйонів доларів безпосередньо на вивезення мін та НБВ, допомогу тим, хто вижив, та посилення безпеки запасів SA /LW.

Зімбабве досі зберігає щільні протипіхотні мінні поля на своїх кордонах з Мозамбіком та Замбією, які вбивають та завдають шкоди мирному населенню, стримуючи економічний розвиток, зокрема, вбиваючи худобу та перешкоджаючи сільськогосподарській діяльності. Наприкінці 2019 року Центр протимінних дій Зімбабве повідомив, що близько 42,7 мільйонів квадратних метрів (10549 акрів) землі були забруднені.

З 1998 по 2020 рік Сполучені Штати інвестували в Зімбабве понад 24 мільйони доларів на CWD. Ця допомога вивільнила 9,1 мільйона квадратних метрів (2 249 акрів) забруднених земель для продуктивного використання та знищила 42 861 міну та інші ВЗВ.

Кенія, Руанда, Танзанія та Уганда містять величезні ділянки незахищених кордонів, на яких поширені SA/LW. Крім того, погано забезпечені запаси боєприпасів у віддалених районах, таких як біля кордону Кенії з Сомалі, є привабливою мішенню для експлуатації зловмисниками та терористами.

Для зменшення незаконного розповсюдження SA/LW уряду регіону Великих озер створили Найробіський протокол у 2004 році, а згодом – Регіональний центр зі стрілецької зброї в регіоні Великих озер, Африканського Рогу та прикордонних держав (RECSA).

Наземні міни та НБВ (НМА) залишаються сильною загрозою в країнах Східної Азії та Тихоокеанського регіону з часів Другої світової війни. Під час Другої світової війни Тихоокеанські острови терпіли інтенсивні повітряні та морські бомбардування, а між японськими та союзними силами точилися жорстокі бої на суші. Під час війни у В'єтнамі Камбоджа, Лаос та В'єтнам пережили значні наземні бої та масштабні американські бомбардування з повітря. До цього дня Південно-Східна Азія та Тихоокеанські острови страждають від смертельної небезпеки – вибухонебезпеки, яку створюють усі учасники бойових дій.

Тому НМА є основою для встановлення та побудови міцних зв'язків між Сполученими Штатами та країнами Східної Азії та Тихого океану, що дозволяє вийти за межі поділів та спадщини минулого, щоб зосередитись на більш світлому спільному майбутньому. Тісно співпрацюючи з регіональними урядами, Сполучені Штати не тільки займаються знешкодженням мін та боєприпасами, а й зміцнюють місцевий потенціал для вирішення цих проблем незалежно від допомоги США у довгостроковій перспективі.

З 1993 року американська програма CWD забезпечила понад 665 мільйонів доларів у Східній Азії та Тихоокеанському регіоні для нарощування місцевого потенціалу, знешкодження вибухонебезпечних боєприпасів, EORE, допомоги тим, хто вижив, та покращення безпеки запасів боєприпасів.

Протягом трьох десятиліть збройних конфліктів Камбоджа серйозно постраждала від наземних мін та ННБ, а бідні громади ще більше збідніли через обмеження доступу до земель сільськогосподарського призначення. Червоні кхмери, збройні сили Королівства Камбоджі (RCAF), в'єтнамські та тайські війська заклали великі мінні поля під час Індокитайських воєн, в'єтнамської окупації та фракційних боїв, що закінчилися в 1999 році.

Моніторинг наземних мін і касетних боєприпасів 2020 року свідчить, що знешкодження протипіхотних мін Камбоджі було ускладнене рядом факторів, таких як: «недемаркаційні прикордонні райони; наявні ресурси; важкодоступні ділянки; конкуруючі пріоритети та вимоги розвитку; розбіжності даних».

Наземні міни, повітряні та артилерійські удари США під час війни у В'єтнамі залишили позаду сильну концентрацію НВБ у східних та північно-східних районах країни вздовж кордону Камбоджі з В'єтнамом. Камбоджійський орган протимінної діяльності та допомоги жертвам співпрацював з міжнародними партнерами над розробкою Національної стратегії протимінної діяльності на 2018–2025 роки з метою забезпечення того, щоб «Камбоджа була вільною від мін, а загроза вибухонебезпечних залишків війни була зведена до мінімуму, а людський та соціально-економічний розвиток проходив безпечно». Камбоджа продовжує мати належні технічні інструменти для досягнення цієї мети, але обмеженість ресурсів робить прогноз невизначеним.

НПА продовжив партнерство з Камбоджійським центром протимінної діяльності (СМАС) з питань обстеження та розминки у східній Камбоджі. НПА також розгорнув групи з розмитнення в провінції Ратанакірі для проведення обстеження залишків боєприпасів (СМРС).

Війни в Індокитаї 1960-х та 1970-х років призвели до того, що Лаос має найвищий у світі рівень вибухових боєприпасів. На касетні боєприпаси припадає основна частина забруднення НВБ в Лаосі, однак інші ВЗВ та наземні міни також сприяли забрудненню під час війн. Більшість із 17 провінцій країни забруднені НТО здебільшого американського походження. Зростання населення в сільській місцевості та інші соціально-економічні фактори активізували вивільнення забруднених НРБ земель для продуктивного використання, що призводить до більшого ризику смерті та травм.

У вересні 2016 року Сполучені Штати зобов'язались інвестувати 90 мільйонів доларів за трирічний період. Це зобов'язання було виконано в 2019 році, і Сполучені Штати продовжували відповідати рекордному рівню фінансування – 37,5 млн. доларів, виділених на 2020 фінансовий рік.

Тридцять років конфлікту (від Другої світової війни до війни у В'єтнамі) залишили більшу частину В'єтнаму зараженою ННБ. Більша частина цієї НВК зосереджена в провінціях, що прилягають до колишньої демілітаризованої зони, включаючи провінції Куанг Трі, Куанг Бінь, Ха Тинь і Куанг Нам. Частина півдня В'єтнаму та північний кордон країни з Китаєм також залишаються забрудненими ННБ та деякими наземними мінами. Підтримка США В'єтнамського національного центру протимінних дій (VNMAC), керівництва уряду приймаючої сторони з питань, що стосуються НВБ та наземних мін, продовжилася в 2020 році і полягала у наданні технічного радника, підтримці підрозділу з управління інформацією в штаб-квартирі VNMAC та пілотному проєкті у провінції Хюе. Підтримка розвитку VNMAC забезпечить підтримку В'єтнамом спроможності протидіяти залишковим ННБ та наземним мінам, незалежно від допомоги США. Сполучені Штати продовжували фінансувати масштабні обстежувальні та розмитні роботи в Куанг Трі, підтримуючи уряд провінції у тому, щоб до 2025 року ліквідувати наслідки НУБ.

За фінансування Державного департаменту Женевський міжнародний центр гуманітарного розмінування (GICHD) розпочав новий етап своєї регіональної підтримки довгострокового управління ризиками за допомогою проєкту «Завершення і не тільки: Управління ризиками для протимінної діяльності». Метою цього трирічного проєкту є нарощування попередньої роботи з управління ризиками для підтримки національних органів влади в Південно-Східній Азії та Тихоокеанському регіоні, оскільки вони приймають рішення щодо залишкового вибухонебезпечного забруднення, посилюючи національну політику та впроваджуючи основи для забезпечення національної та стійкої практики управління залишковими ризиками.

Більше 20 років після розпаду Югославії та подальших регіональних конфліктів Боснія і Герцеговина залишається сильно забрудненою наземними мінами та ННБ. Більшість мінних полів, що залишились, існують навколо раніше оспорюваних районів вздовж лінії поділу між двома політичними утвореннями Боснії та Герцеговини – Федерацією Боснії та Герцеговини та Республікою Сербією.

Хорватія постраждала від застарілих наземних мін та забруднення НБО під час югославських воєн 1991-2001. Ця країна також підтримує потужний сектор комерційного розмінування, який надає послуги у Східній Європі. Хорватський уряд фінансує більшість проєктів із розмінування. Хорватія також має значні запаси звичайної зброї та боєприпасів, успадкованих від югославських національних військових, що перевищує її національні оборонні вимоги. Значна частина цього матеріалу перевищує термін експлуатації, загрожує випадковою детонацією і вимагає термінового знищення або демілітаризації.

З 1999 по 2020 рік Сполучені Штати надали понад 42 мільйони доларів на CWD у Хорватії.

Грузія забруднена наземними мінами та НВБ внаслідок конфліктів у Південній Осетії (1988-1992) та Абхазії (1992-1993), а також війни 2008 року з Росією. Це забруднення зосереджено вздовж кордонів між цими регіонами та навколо колишніх радянських військових баз.

З 1998 по 2020 рік Сполучені Штати надали понад 40 мільйонів доларів США на програми CWD в Грузії, спрямовані на навчання знешкодження, безпечно знешкодження мін та НВБ, а також знищення надлишкової та застарілої звичайної військової зброї та боєприпасів.

Україна продовжує вирішувати проблему величезної кількості звичайної зброї та боєприпасів, яку вона успадкувала після розпаду Радянського Союзу тридцять років тому. У 2005 році, за оцінками NSPA, Україна зберігала до семи мільйонів SA/LW і зберігала до двох мільйонів метричних тон боєприпасів на більш ніж 80 складах. Більшість із цих боєприпасів є надлишковими, старіють, потенційно нестійкі та більше не придатні для використання. Вони становлять значну загрозу розповсюдження як у внутрішньому, так і в регіональному та глобальному масштабах. У вересні 2019 року у Вінницькій області на південному заході від Києва пожежа спалахнула шістьма UEMS. На щастя, жертв не було. У жовтні 2018 року великі вибухи на складі боєприпасів «Ічня» в Чернігівській області призвели до масової евакуації та відключення електроенергії.

Зараз триває конфлікт з очолюваними Росією силами на сході України, особливо гострий – на лінії зіткнення (LOC) між українським урядом та антиурядовими силами, які Росія озброює, навчає, веде та воює поруч. LOC, що проходить через Донецьку та Луганську області, страждає від значного забруднення мінами та ННБ. Вибухонебезпечність загрожує тисячам українців, які проживають у зоні конфлікту. У 2020 році на сході України зафіксовано 16 смертей цивільних осіб та 12 військових, пов'язаних з ВВВ, а також 68 поранень цивільних осіб та 39 військових.

З 2004 по 2020 рік Сполучені Штати надали понад 68 мільйонів доларів США для знищення санітарно-легких та паливних речовин та боєприпасів, а також ВАС в Україні.

Підрозділ координатора проєктів Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) продовжує консультувати уряд України з питань НМАА та координувати роботу з відповідними зацікавленими сторонами щодо протимінної діяльності. У 2020 році український парламент ухвалив законодавство про створення своєї НМАА.

Щоб допомогти Україні більш безпечно та надійно зберігати свої запаси боєприпасів відповідно до міжнародних стандартів, HALO продовжував модернізувати інфраструктуру на сховищі боєприпасів МО.

За фінансування Міністерства оборони США надали підтримку CWD в інших європейських країнах.

Молдова завдяки Golden West, EUCOM здійснила модернізацію інфраструктури у двох місцях зберігання боєприпасів (Floresti та Cahul).

З 10 країн світу з найбільшою кількістю жертв від наземних мін та ВЗВ у 2019 році три – Ірак, Сирія та Ємен – знаходяться на Близькому Сході, згідно з даними Моніторингу наземних мін та касетних боєприпасів 2020 року. Це було багато в чому пов'язано з тривалими конфліктами в цих країнах.

З 2003 по 2020 роки Сполучені Штати інвестували понад 594 мільйони доларів у підтримку операцій понад 100 команд з обстеження, видалення та вилучення EORE по всьому Іраку, а також знищення боєприпасів і залишаються найбільшим міжнародним прихильником діяльності НМА там.

США є найбільшим донором участі ПРООН у справі розмінування з Єменським виконавчим центром протимінних дій (YEMAC) і надали понад 22 мільйони доларів між 2015 і 2020 фінансовим роками на підтримку обстеження та очищення ВПВ, розвитку потенціалу з YEMAC, EORE та допомоги вцілілим, що впроваджено ПРООН та іншими партнерами.

З 1997 по 2020 рік Сполучені Штати інвестували понад 48 мільйонів доларів у програми CWD в Ємені.

Допомога США країнам Південної та Центральної Азії випереджає регіональні та глобальні пріоритети безпеки США. Ця підтримка дозволяє цим країнам взяти на себе національну власність над своїми проєктами CWD, забезпечити запаси зброї та боєприпасів, сприяти миру, стабільності та зміцнювати економічні зв'язки.

В Афганістані є одна з найбільш дієвих програм протимінної діяльності у світі, що має значний потенціал та досвід. Станом на грудень 2020 року Дирекція з координації протимінних дій (DMAC) повідомила про забруднення понад 1,5 мільярда квадратних метрів (370 658 акрів) (підозри та підтвердження мінних полів, полів битв та полігонів для фугасних вибухів), що безпосередньо впливає на 1500 громад. У Киргизстані через незабезпечені запаси зброї та боєприпасів, що погіршуються, є загроза населеним пунктам, розташованим поблизу. У Шрі-Ланці наземні міни та ННБ загрожують цивільній безпеці та перешкоджають переселенню громад. Будучи регіональним лідером у галузі охорони здоров'я та запобігання вибухонебезпечності, Таджикистан успішно керує застарілими запасами та знешкоджує наземні міни й інші вибухонебезпечні речовини вздовж своїх кордонів та в центральному регіоні долини Рашти.

З 1993 року Сполучені Штати інвестували понад 659 мільйонів доларів у фінансування CWD у Південній та Центральній Азії, причому Афганістан отримав більшу частину цих коштів.

Після розпаду Радянського Союзу Таджикистан успадкував величезні запаси застарілих боєприпасів, включаючи великокаліберні боєприпаси та інші вибухові речовини. Також Таджикистан дуже забруднений мінами вздовж південного, західного та північного кордонів, що пов'язано як із його громадянською війною в 1990-х роках, так і з попередніми спробами СРСР запобігти перетину кордону афганськими бойовиками та наркоторговцями. Під час громадянської війни (1992–1997 рр.) Регіон Центральної Раштської долини в Таджикистані був сильно забруднений наземними мінами та ННБ, які продовжують гальмувати соціально-економічний розвиток цього родючого регіону. Вибухонебезпечність обмежує доступ до цінних сільськогосподарських угідь та перешкоджає перетину кордонів, сільському господарству, збору деревини та випасу худоби.

З 2005 по 2020 рік Сполучені Штати інвестували в Таджикистан понад 29 мільйонів доларів на підтримку знешкодження мін та боєприпасів, знищення надлишкових та застарілих боєприпасів, PSSM SA / LW, допомогу вцілілим та нарощування потенціалу Таджикиського національного центру протимінної діяльності (TNMAC).

Отже, програми CWD США по всьому світі спрямовані на посилення цивільного захисту та досягнення цілей національної безпеки США, її партнерів, сусідів та всієї міжнародної спільноти. Допомога CWD зміцнює управління та безпеку складу іноземних боєприпасів, стримує викрадення та незаконний обіг SA/LW та зменшує ризик катастрофічних вибухів у місцях зберігання боєприпасів. Крім того, допомога CWD ускладнює торгівлю наркотиками, отримання злочинними бандами та терористами зброї з погано забезпечених запасів. Нині Сполучені Штати підтримують такі ініціативи PSSM в Еквадорі, Сальвадорі, Гватемалі, Гондурасі та Перу.

Америка була та є світовим глобальним лідером не тільки в озброєнні, а й у контролі над ним, вона створює, реалізує та фінансує безліч програм для стабілізації міжнародної безпеки не тільки у своєму регіоні, але й у всьому світі.

Список використаної літератури

1. Дужа І.А. Новые вызовы глобальному лидерству США в Азиатско-Тихоокеанском регионе. *Вісник Маріупольського державного університету*. 2014. С. 104-107.
2. Дужа І.А. США в процесах регіональної інтеграції ПСА. *Гілея* : науковий вісник. 2014. Вип. 89. С. 439-442.
3. Дужа І.А. Міжнародна політика та Сирійський конфлікт. *Гілея* : науковий вісник. 2018. Вип. 133.
4. Дужа І.А. Іран та Північна Корея – дестабілізація регіону. *Гілея* : науковий вісник. 2019. Вип. 145. С. 44-46.
5. USAID OKARD. URL: <https://laos.worlded.org/projects/usaid-okard/> (дата звернення: 15.06.2021).
6. URL: <https://www.state.gov> (дата звернення: 15.06.2021).
7. http://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/3842/1/Evolutsiia_polityk.pdf (дата звернення: 15.06.2021).
8. Бебик В. М., Шергін С. О., Дегтерьова Л. О. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика : монографія. Київ : Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна», 2006. 208 с.
9. Азійсько-Тихоокеанський регіоналізм: концептуальні моделі та сучасна практика. Міжнародні регіональні процеси та зовнішньополітичні пріоритети України : монографія. Заг. ред. професорів С. Шергіна, В. Космини, Л. Чекаленко. Київ : Дипломатична академія України при МЗС України, 2017. С. 68–108.

USA GLOBAL LEADERSHIP IN DARMING AND WEAPON DESTRUCTION**Iryna Duzha**

*Bila Tserkva National Agrarian University,
Faculty of Law and Linguistics, Department of Social Sciences and Humanities
Soborna square, 8/1, 09117, Bila Tserkva, Kyiv region, Ukraine*

Lyudmila Melnyk

*Bila Tserkva National Agrarian University,
Faculty of Law and Linguistics, Department of Social Sciences and Humanities
Soborna square, 8/1, 09117, Bila Tserkva, Kyiv region, Ukraine*

The problem of demining and weapons disposal is acute for all members of the international community. This process is quite lengthy and costly, so not every country affected by the armed conflict can demine its own territories, dispose of old weapons and protect its military-armed structures. The article analyzes the role of the United States in assisting and financing the demining and destruction of residual, conventional weapons. America is a dominant part of this process around the world due to its financial power and partnership.

The United States is the world's largest financial sponsor of global conventional arms destruction assistance, contributing to international peace and security by addressing the humanitarian threats posed by landmines and ammunition in post-conflict countries. Washington is working with nations around the world to reduce the availability of surplus weapons, small arms and light weapons and ammunition.

The existence of a conventional weapons destruction program in the United States indicates the United States' concern for the security of post-conflict communities and, above all, intends to create the conditions for the recovery and development of these communities.

After the end of the Cold War, the vast amount of weapons and ammunition accumulated in many countries around the world became a threat to the people of many countries, their neighbors and most of the world as a whole, including the United States, its allies and trading partners. These include weapons from the former Soviet Union or countries that acquired or inherited ammunition during their independence wars, such as Angola or Bosnia and Herzegovina, or have repeatedly participated in regional conflicts such as Libya.

Ukraine continues to consider the legacy of the vast amount of conventional weapons and ammunition it inherited after the collapse of the Soviet Union thirty years ago. Most of these munitions are redundant, obsolete, potentially unstable, and no longer usable. They pose a significant threat to security and proliferation, both domestically and regionally and globally.

Key words: United States, ammunition, conventional weapons, demining, American programs, financial aid, stability, security, Pacific region, Central Asia.